

Կրթության կառավարման գործընթացի տեսամեթոդաբանական հիմքերը

**Լաչինյան Լիլիթ,
Սարգսյան Լևոն**

DOI: <https://doi.org/10.58726/27382915-2025.2hs-215>

Հանգուցային բառեր. *կրթական համակարգ, կառավարման մոտեցումներ, կրթության արդյունավետություն, կրթական բարեփոխումներ, սիներգետիկ մոտեցում, ծրագրային-նպատակային կառավարում*

Նախաբան

Կրթության կառավարման գործընթացի տեսամեթոդաբանական հիմքերի ուսումնասիրությունը հոգեբանության կարևոր գիտական հիմնախնդիր է, քանի որ այն հնարավորություն է տալիս բացահայտելու կրթական համակարգերի արդյունավետության բարձրացման ուղիները: Արագ փոփոխվող աշխարհում, որտեղ տեխնոլոգիական առաջընթացը և գլոբալիզացիոն գործընթացները ազդում են կյանքի բոլոր ոլորտների վրա, կրթության կառավարումը դառնում է առանցքային գործոն յուրաքանչյուր պետության զարգացման համար:

Տվյալ *հետազոտության նպատակն* է ուսումնասիրել և համակարգել կրթության կառավարման տեսամեթոդաբանական մոտեցումները՝ պարզելու դրանց ազդեցությունը կրթական համակարգերի արդյունավետության վրա:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

1. վերլուծել կրթության կառավարման տարբեր տեսություններն ու մեթոդաբանական մոտեցումները,
2. բացահայտել կրթության կառավարման արդի մարտահրավերները և դրանց հաղթահարման ուղիները,
3. առաջարկել ինտեգրված մոտեցում, որը կներառի կրթության կառավարման արդյունավետության բարձրացման մեխանիզմներ:

Հետազոտության նորույթը կրթության կառավարման տարբեր մեթոդաբանական մոտեցումների համադրման մեջ է՝ դիտարկելով ժամանակակից կրթական համակարգերում դրանց արդյունավետությունը:

Ուսումնասիրության *տեսական նշանակությունն* արտահայտվում է կրթության կառավարման տարբեր մոտեցումների վերլուծության և դրանց դասակարգման մեջ, իսկ *գործնական նշանակությունը՝* կրթության կառավարման բարելավման համար կիրառելի մեխանիզմների առաջարկման մեջ:

Հիմնական բովանդակությունը

Կրթության կառավարման գործընթացը բազմակողմանի և միջգիտակարգային երևույթ է, որը պահանջում է խորը տեսական և մեթոդաբանական իմաստավորում: Հարափոփող աշխարհի և գլոբալիզացիայի պայմաններում, երբ տեղեկատվական տեխնոլոգիաներն ու նորարարություններն ավելի մեծ ազդեցություն են գործում կյանքի բոլոր ոլորտների վրա, կրթության կառավարումը դառնում է հասարակության զարգացման կարևոր գործոններից մեկը: Կրթության համակարգի արդյունավետ գործառնության համար անհրաժեշտ է հասկանալ և հաշվի առնել բազմաթիվ գործոններ՝ սկսած սոցիալ-տնտեսական պայմաններից, վերջացրած պատմամշակութային առանձնահատկություններով:

Կրթության կառավարման տեսամեթոդաբանական հիմքերն իրենց մեջ ընդգրկում են

տարբեր մոտեցումներ և հայեցակարգեր, որոնք օգնում են սահմանել կրթական գործընթացների կառավարման մեջ օգտագործվող հիմնական սկզբունքներն ու մեթոդները:

Կրթության կառավարման բնագավառի կարևոր ասպեկտ է ուսումնասիրության մեթոդաբանությունը: Ժամանակակից ուսումնասիրությունները հենվում են միջգիտակարգային մոտեցումներին՝ ինտեգրելով գիտելիքները սոցիոլոգիայից, հոգեբանությունից, մանկավարժությունից, տնտեսագիտությունից և հարակից այլ գիտություններից: Դա թույլ է տալիս ավելի ամբողջական և խորը վերլուծել կրթական գործընթացները, բացահայտել օրինաչափությունները և մշակել կառավարման արդյունավետ ռազմավարություններ:

Կրթության կառավարման գործընթացի տեսամեթոդաբանական հիմքերը հենք են ստեղծում կրթական համակարգերի ներդրման և կատարելագործման համար՝ ապահովելով դրանց հարմարումը ժամանակակից հասարակության մարտահրավերներին և պահանջներին:

Բոլորովին ակնհայտ է, որ մարդկության համաշխարհային խնդիրների լուծման, նաև ցանկացած պետության զարգացման կանխորոշիչ գործոն է կրթության համակարգը: Հասարակական կյանքի ոլորտների մեջ կրթության ներգրավման մակարդակից է կախված առաջընթացը մարդկային հարաբերություններում, ժողովրդի և պետության ինտելեկտուալ ներուժը, հասարակության սոցիալ-տնտեսական զարգացումը, գիտության և տեխնիկայի, մարդու կայուն զարգացումը, հասարակական կյանքի կայունությունը:

Այս տեսանկյունից կրթությունը մշակույթի ժառանգման սցիալական եղանակ է, որը հանդես է գալիս որպես հասարակական և անհատական ինքնագիտակցության որակն ապահովող և սերունդների մշակութային փորձի փոխանցումն ու վերարտադրությունն իրագործող սոցիոմշակութային պրակտիկայի հատուկ ոլորտ: Կրթության ստեղծագործական առաքելության իրագործումը պահանջում է կրթության կառավարման որակյալ համակարգ, որը կարող է ապահովել նրա արդյունավետությունը:

Ժամանակակից կրթության առանձնահատկություններից է նրա դինամիզմը, հարափոփոխությունը: Այդ կապակցությամբ լրջագույն կառուցվածքային վերափոխումների են ենթարկվում Հայաստանի, արտասահմանյան երկրների կրթական համակարգերը, իրագործվում է կրթության ինտենսիվ բարեփոխում, ներդրվում են նոր նախագծեր:

Ա. Ս. Գալազովը նշում էր, որ փոփոխությունները կրթության մեջ հասարակական կենցության բովանդակության փոփոխությունների արդյունք են գիտակցության մեջ: Մանկավարժության հարացույցի հիմք են դարձել ինքնազարգացման, ինքնակրթության, ինքնանախագծման գերակայությունները: Այդ փոփոխություններին հաջորդում է մասնագետին ներկայացվող ավանդական պահանջների փոփոխություն՝ որպես ժամանակակից կրթության կրողի: Նա պետք է կարողանա կառավարել կրթական և դաստիարակչական գործընթացները՝ նախագծել և իրագործել պրակտիկայում նոր տեսակի զարգացնող կրթադաստիարակչական իրադրությունները, հաշվի առնել համակարգային փոխադարձ կապերը միջավայրի գործողությունների միջև [8, 68]:

Կրթական համակարգերի կառավարման տեսության մեջ կարելի է առանձնացնել կառավարում հասկացության սահմանման նկատմամբ երեք մոտեցում.

1. Կառավարումը որպես գործունեություն (Վ. Ս. Լազարև, Գ. Ն. Պոպով, Մ. Մ. Պոտաշնիկ, Ա. Ֆայդլ և այլք): Տվյալ սահմանումը կարևոր է առարկայական արդյունքի հասնելու կողմնորոշվածության տեսանկյունից: Սակայն այն շեշտադրում է կատարում կրթական գործընթացի մասնակիցների սուբյեկտային փորձի փոփոխության վրա այդ գործունեության ընթացքում:

2. Կառավարումը որպես մի համակարգի՝ այլ համակարգի կամ մի մարդու ուրիշ մարդու կամ մարդկանց խմբի վրա ներգործություն (Վ. Գ. Աֆանասև, Լ. Բ. Բոլեյսոն, Ա. Ա. Օրով,

Ն. Ս. Սունցով և այլք): Այստեղ կառավարումը դիտարկվում է որպես սուբյեկտի նպատակաուղղված ներգործություն օբյեկտի վրա և այդ օբյեկտի փոփոխություն այլ օբյեկտի վրա ներգործության արդյունքում: Տվյալ մեկնաբանությունը գրեթե հաշվի չի առնում կառավարման սուբյեկտ-սուբյեկտային բնույթը, քանի որ ակտիվ դիրք է հատկացվում միայն կառավարչին, իսկ կառավարվողը պարտադրված նորմային հետևող պասսիվ կատարող է:

3. Կառավարումը որպես սուբյեկտների փոխգործողություն (Վ. Գ. Աֆանասև, Վ. Ի. Զվերևա, Պ. Ի. Տրետյակով, Տ. Ի. Շամովա և այլք), որտեղ փոխգործողության ընթացքում տեղի է ունենում կառավարիչների և աշխատակիցների փոխադարձ փոփոխություն ու փոխգործողության գործընթացի վիճակների փոփոխություն: Նրա էությունը ուղղակի և հակադարձ ներգործության անխզելիության, միմյանց վրա ներգործող սուբյեկտների փոփոխությունների օրգանական համակցության մեջ է: Բացի դրանց՝ փոխգործողությունը ամբողջական, ներքուստ տարբերակված, ինքնագարգացող համակարգ է [26, 234]:

Կրթության կառավարման տեսանկյունաբանական հիմքն ապահովող հիմնական մոտեցումներն են ընդհանուր գիտական մակարդակում՝ համակարգայինը, սիներգետիկը, ծրագրային-նպատակայինը, կիբեռնետիկը, կոնկրետ գիտական մակարդակում՝ համալիրը, անտրոպոկենտրոնը, իրադրայինը, ակմեոլոգիականը, տարածաշրջանայինը, որակաչափականը:

Համակարգային մոտեցումը (Աֆանասև Վ. Գ., Լ. ֆոն Բերթալանֆի, Բլաուերգ Ի. Վ., Սադոկվի Վ. Գ., Յուդին Է. Գ. և այլք) հանդես է գալիս որպես բարդ օբյեկտների կառավարման մեթոդաբանություն: Կրթության կառավարումը համակարգային մոտեցման հիման վրա պահանջում է.

- Պատկերացումներ կառավարման օբյեկտի մասին որպես բարդ համակարգի՝ նրա բաղադրիչների առանձնացում, բաղադրիչների միջև ներքին կապերի հաստատում, համակարգի՝ որպես ավելի բարձրակարգ համակարգի բաղադրիչի դիտարկում, բաղադրիչներին բնորոշ հատկությունների բացահայտում և դրա հիման վրա նրա՝ որպես ամբողջության բնութագրի առանձնացում:

- Կառավարման օբյեկտի ճանաչողություն ոչ միայն նրա ձևավորման, այլև զարգացման ներքին և արտաքին պայմանների միջոցով, ինչը պայմանավորված է կրթության համակարգի ռազմավարական ռեսուրսի բացահայտման անհրաժեշտությամբ՝ որպես կրթական կառույցի կողմից ապահովվող որակ:

- Կրթության կառավարման բացահայտում՝ որպես զարգացման ու արտաքին միջավայրի հետ փոխգործակցության մեջ գտնվող բաց համակարգի, որն առանձնանում է կառավարչական գործընթացի մի շարք խնդիրների կատարման համար փոխկապակցված գործառույթների հանրագումարի առկայությամբ [4, 6; 7]:

Կիբեռնետիկ մոտեցում (Բերգ Ա. Ի., Էշբի Ու. Ռ. և այլք) հիմնվում է ժամանակի և տարածության մեջ օբյեկտի տարբեր վիճակների գոյության ընդունման վրա, ինչը թույլ է տալիս կառավարման օբյեկտը դիտարկել դինամիկայի մեջ: Կրթության կառավարման համար կիբեռնետիկ մոտեցման հիմնական դրույթներն են.

- կրթության կառավարումը որպես դինամիկ համակարգ ենթադրում է մուտքերի, ելքերի ու գործընթացների առկայություն,

- կառավարվող օբյեկտը գործընթացի և նրա արդյունքի, իրական և հնարավոր վիճակի միասնություն է,

- որոշակի գործողություններ նպաստում են կառավարման օբյեկտի իրական վիճակից անցումը ներքուստ կազմակերպված վիճակին [5; 28; 29]:

Միներգետիկ մոտեցումը (Կուրդյումով Ս. Լ., Պրիգոժին Ի., Էշբի Ու. Ռ. և այլք) նպաստում է բարդ կազմակերպված համակարգերին, որոնք են նաև կրթական կազմակերպու-

թյունները, ինքնակազմակերպման և ինքնագարգացման օրինաչափությունների բացահայտումը: Այդ մոտեցումը բացահայտում է կրթության համակարգի կենսագործունեության էությունը որպես բաց սոցիալ-մանկավարժական համակարգի, որն ակտիվորեն համագործակցում է արտաքին միջավայրի հետ: Տվյալ փոխգործողության շնորհիվ իրագործվում է կրթության համակարգի ինքնակազմակերպումը: Կրթական համակարգերը վերաբերվում են ոչ գծային կազմակերպությունների տիպին:

Կրթության կառավարման սիներգետիկ մոտեցման դրույթներն են.

- կառավարվող համակարգերի ինքնուրույնություն, որը նախատեսում է կրթության զարգացման արտաքին կառավարման պահանջների անհամապատասխանություն սեփական միտումներին,

- կրթական հարաբերությունների բոլոր մասնակիցների շահերի և պահանջմունքների նպատակահարմար համակցություն, որոնք համապատասխանում են պետական հանրակրթական քաղաքականության նպատակային և արժեքային դիրքորոշումներին,

- ինքնակառավարվող զարգացման աղբյուր է հանդես գալիս հակասությունը կայունության և փոփոխականության միջև. կրթական համակարգը պահպանում է իր հիմնարար հատկությունները, միևնույն ժամանակ կողմնորոշվում է արտաքին և ներքին ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման [21, 4]:

Ծրագրային-նպատակային մոտեցում (Ա.Ֆանասյան Վ. Գ., Լադենկո Ի. Ս., Պոսպելով Գ. Ս., Ստեֆանով Ն. և այլք). նախատեսում են կառավարվող օբյեկտի չափանիշների փոփոխության հնարավորություն՝ ըստ առաջադրված ծրագրի: Ծրագրային-նպատակային մոտեցումը թույլ է տալիս հասնել առաջադրված նպատակին՝ կանխորոշելով այն գործոնները, որոնք կարող են խոչընդոտել դրան հասնելու համար: Կրթության կառավարման հիմքերի մշակման մեջ կարևորություն ներկայացնող նպատակային-ծրագրային մոտեցման հիմնական դրույթներն են.

- կառավարչական գործընթացում առանցքային դեր է հատկացվում նպատակադրմանը,

- նպատակը բազմամակարդակ է, որը նախատեսում է նրա ենթանպատակների ու խնդիրների զարգացում, դրանց տրամաբանական և ծավալի հարաբերությունների բացահայտման միջոցով,

- նպատակային-ծրագրային մոտեցման իրագործման մեխանիզմ է հանդես գալիս տեխնոլոգիական քարտեզի իրագործումը, որն ընդգրկում է արտաքին և ներքին միջավայրի, նպատակների ձևավորման, դրանց հասնելու ծրագրի մշակման, նրա իրագործման հաջողության համալիր գնահատման փոխկապակցված փուլեր [1; 3; 15; 22; 23]:

Համալիր մոտեցումը համակարգային մոտեցման պարտադիր լրացումն է: Համալիր մոտեցման դիրքերից կրթության կառավարումը պետք է հաշվի առնի.

- տարբեր գիտությունների գիտելիքներ (որակագիտություն, կիբեռնետիկա, համակարգագիտություն, հոգեբանություն, մանկավարժություն, կառավարում և այլն) կառավարչական գործունեության կազմակերպման գործում,

- երկու փոխկապակցված ու փոխապայմանավորված գործընթացների՝ գործառնության և զարգացման փոխհամաձայնեցվածություն,

- փոխադարձ կապ կառավարման նպատակների և դրանց իրագործման ուղղությունների միջև, կառավարման բոլոր սուբյեկտների գործողությունների միջև, նպատակների բազմագանության և դրանց հաջորդականության միջև,

- կրթության զարգացումը կանխորոշող արտաքին (սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական, իրավական, աշխարհագրական, պատմամշակութային) և ներքին (սոցիալ-հոգեբանական, մանկավարժական, կազմակերպչական-կառավարչական) գործոնների ազդեցությունը:

Տարածաշրջանային մոտեցումը կրթության կառավարման (Մոխսեն Ա. Մ., Տրետյակով Պ. Ի., Լազարև Վ. Ս.) կրթական համակարգի վերափոխման առանցքային գործոններից մեկն է: Կառավարչական գործընթացում հիմնվելով տվյալ մոտեցման վրա՝ անհրաժեշտ է հաշվի առնել կոնկրետ տարածաշրջանի սոցիալ-տնտեսական, պատմամշակութային, բնական, ժողովրդագրական և այլ առանձնահատկությունները: Դա ապահովում է կրթության տարածաշրջանային համակարգերի բարենպաստ վիճակը, որակյալ կրթական ծառայությունների մատուցման բարձր մակարդակը [17; 19; 25]:

Մարդաբանական մոտեցումը (Կոնարժնսկի Յու. Ա., Լազարև Վ. Ս., Շամովա Տ. Ի., Ջագրեկովա Լ. Վ.) հիմնվում է կրթության անձնակենտրոն կառավարման վրա, ինչը ենթադրում է մարդու՝ որպես կառավարման սուբեկտի և օբյեկտի մասին տվյալների համակարգված կիրառություն, դրանց հաշվառում կառավարման կրթական համակարգի մոդելավորման ընթացքում [11; 12; 16; 26]:

Ակմեոլոգիական մոտեցումը (Դերկաչ Ա. Ա., Կուզմինա Ն. Վ., Մաքսիմովա Վ. Ն.) նախատեսում է կրթական համակարգերի կառավարումը հասցնել բարձր մակարդակի: Տվյալ մոտեցումը կրթության կառավարման նկատմամբ շեշտը դնում է ժամանակահատվածի կրթական համակարգերում շրջանավարտների պատրաստման որակի խնդրի վրա: Ակմեոլոգիական մոտեցումը կողմնորոշված է կրթական համակարգերի ու կրթական գործընթացի սուբյեկտների կայուն և ամբողջական զարգացմանը ստեղծագործական գործունեության պայմաններում [10; 13; 18]:

Որակաչափական մոտեցումը (Ազգալդով Գ. Գ., Գլիչև Ա. Ն., Սուբեթո Ա. Ի. և այլք) ենթադրում է կրթության կառավարման որակի չափման հնարավորություն և առաջադրում է պահանջներ չափման և գնահատման ընթացակարգերի բովանդակության ու մեթոդների նկատմամբ [2; 9; 24]:

Իրադրային մոտեցումը (Կունց Գ., Մոկլեր Ռ., Օ'Դոննել և այլք) կողմնորոշվում է կառավարչական որոշումների ընդունման՝ ելնելով հասարակության և պետության մեջ ստեղծված կոնկրետ իրադրությունից, որն ազդում է կազմակերպությունների գործառնության վրա տվյալ ժամանակահատվածում: Իրադրային մոտեցումը ենթադրում է կրթության կառավարման տեսության և պրակտիկայի կիրառություն՝ կախված կրթական կազմակերպություններում ստեղծված հանգամանքներից և ընդգրկում է.

- կազմակերպությունում կրթական գործընթացի վրա ազդող հիմնական արտաքին և ներքին գործոնների բացահայտում,
- կրթական համակարգի կառավարման մեջ մշտադիտարկման հատուկ դերի ընդգծում, որը թույլ է տալիս բացահայտել տրամադրվող կրթական ծառայությունների որակի վրա դրա գործոնների ազդեցության աստիճանը, իրագործել այդ գործոնների ազդեցության հավանական հետևանքների կանխատեսում և ժամանակին ձեռնարկել իրադրության պահանջներին համապատասխանող հիմնավորված և համարժեք կառավարչական որոշումներ,
- կառավարման սուբյեկտների որակագիտական կոմպետենտության զարգացում, որը նպաստում է կոնկրետ իրադրության համապատասխանող կառավարման մեթոդների ընտրությանը [14; 20]:

Կրթության արդյունավետ կառավարումը պահանջում է տարբեր մոտեցումների ինտեգրում, ինչը թույլ է տալիս հաշվի առնել կրթական համակարգերի բարդությունը և բազմակողմանիությունը, նաև ապահովել դրանց զարգացումն ու հարմարումը փոփոխվող պայմաններին: Ժամանակակից կրթության կառավարումը հիմնվում է տարբեր տեսամեթոդաբանական մոտեցումների ինտեգրման ու համադրման վրա, որոնցից յուրաքանչյուրը մեծ ներդրում ունի կրթական համակարգերի զարգացման մեջ: Կրթության կառավարման

նկատմամբ տարբեր տեսամեթոդաբանական մոտեցումների համակցությունը թույլ է տալիս հասնել կրթական գործընթացների բարձր արդյունավետության և որակի՝ հաշվի առնելով կրթական համակարգերի զարգացման վրա ազդող գործոնների ու պայմանների բազմազանությունը:

Եզրակացություն

Տեսական ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում պարզ դարձավ, որ կրթական կառավարման արդյունավետության բարձրացման համար անհրաժեշտ է համակարգային մոտեցում, որը պետք է ներառի ինչպես կառավարման մոդելների վերանայում, այնպես էլ ժամանակակից տեխնոլոգիաների ինտեգրում կրթական գործընթացում: Այսպիսով՝

1. Կրթության կառավարման տարբեր տեսությունների և մեթոդաբանական մոտեցումների վերլուծության արդյունքում կարելի է հանգել այն հիմնական եզրակացության, որ արդյունավետ կրթական կառավարումը պահանջում է տարբեր մոտեցումների համադրություն՝ համապատասխանող մոդելի ձևավորման համար: Կրթական կառավարման լավագույն մոդելը հաճախ տարբեր մոտեցումների ինտեգրման արդյունք է, որի նպատակն է ապահովել կրթական որակ, արդյունավետություն և զարգացում՝ հաշվի առնելով շահագրգիռ կողմերի պահանջներն ու կարիքները:

2. Կրթության կառավարման մարտահրավերներն են՝ պլանավորման անկատարությունը, ֆինանսավորման անբավարարությունը, ուսուցիչների վերապատրաստման պակասը և արդյունավետ գնահատման մեխանիզմների բացակայությունը:

3. Կառավարման բարելավման ուղղություններն են՝ համապարփակ ռազմավարության մշակումը, որը կապահովի կրթական հաստատությունների ինքնավարության բարձրացում, շահագրգիռ կողմերի ներգրավվածություն և ռեսուրսների արդար բաշխում:

Կրթության կառավարման գործընթացի բարելավման և ընդհանրապես արդյունավետության համար կիրառելի մեխանիզմներ են.

- թվային կառավարման համակարգերի ներդրում՝ կրթական հաստատությունների արդյունավետության բարձրացման նպատակով,

- կրթական հաստատությունների ինքնավարության ապահովում՝ որոշումների ընդունման ավելի արդյունավետ համակարգ ձևավորելու նպատակով,

- ուսուցիչների, կրթության ոլորտի մասնագետների շարունակական վերապատրաստման ծրագրերի իրականացում՝ ժամանակակից կրթական պահանջներին համապատասխանելու նպատակով,

- ուսումնական հաստատությունների ֆինանսավորման բարեփոխում՝ ռեսուրսների ավելի արդարացի և նպատակային բաշխման նպատակով,

- կրթության շահառուների առաջադիմության գնահատման նոր մեթոդների ներդրում՝ ուսումնական ծրագրերի որակի բարելավման նպատակով:

Վերոնշյալ մեխանիզմների կիրառումը հնարավորություն կտա ստեղծել առավել ժամանակակից, արդյունավետ և ներառական կրթական համակարգ, որը կխթանի որակյալ կրթության ապահովումը և կզարգացնի կրթության ոլորտի կառավարման նոր մոտեցումները:

Գրականություն

1. Аганбегян А. Г. и др. Опыт программно-целевого управления предприятиями Москва: Экономика, 1989, - 126 с.
2. Азгальдов Г. Г., Райхман Э. П. О квалиметрии, Москва: Изд. Стандартов, 1989, - 172 с.
3. Афанасьев М. П. Бюджетирование, ориентированное на результат (новые тенденции), 2004, №9, с. 130-139.
4. Афанасьев В. Г. Проблема целостности в философии и биологии. Москва, 1964, - 416 с.
5. Берг А. И. Кибернетика и общественные науки. //Наука и жизнь, 1963. № 2, с. 12-16.
6. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем // Исследования по общей теории систем, Москва, 1969, - 520 с.
7. Блауберг И. В, Садовский В. П., Юдин Э. Г. Системные исследования и общая теория систем, Москва, 1969, - 204 с.
8. Гаязов А. С. Динамика развития современного образования: ситуации и характеристики // Образование и наука, 2001, № 4, с. 420-426.
9. Гличев А. В., Рабинович Г. О., Примаков М. И. и др. Прикладные вопросы квалиметрии, Москва: изд-во стандартов, 1983, 136 с.
10. Деркач А.А. Методолого-прикладные основы акмеологических исследований. Москва: Изд-во РАГС, 1999, 309 с.
11. Загрекова Л. В. Методологические основы воспитания будущего учителя. Высшее образование в России, 2001, № 5, с. 59-64.
12. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление, Москва: Центр «Педагогический поиск», 2000, 224 с.
13. Кузьмина Н. В. Акмеологическая концепция развития продуктивной компетентности специалиста. Санкт-Петербург, 1999, 309 с.
14. Кунц Г., О'Доннел С. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций (перевод с англ.) Москва: Прогресс, 1981, т. 1, 495 с; т. 2, 512 с.
15. Ладенко И. С. Логика целевого управления. Новосибирск: Наука, 1988, 208 с.
16. Лазарев В. С. Педагогическая инноватика: учебное пособие для высш. учеб. заведений. Москва: Просвещение, 2006, - 247 с.
17. Лазарев В. С., Поташник М. М., Моисеев А. М. и др. Управление развитием школы: Пособие для руководителей образовательных учреждений. Москва: Новая школа, 1995, 464 с.
18. Максимова В. Н. Введение в акмеологию школьного образования. Санкт-Петербург: ЛОИРО, 2002, 156 с.
19. Моисеев А. М. Теория стратегического управления школой: ключевые вопросы и подходы к их решению: монография, 2015, 260 с.
20. Моклер Р. Стратегическое управление. Санкт-Петербург: Наука, 1996.
21. Назарова Т. С., Шаповаленко В. С. Парадигма нелинейности как основа синергетического подхода в обучении // Стандарты и мониторинг в образовании. № 1, 2003.
22. Поспелов Г. С. Программно-целевое планирование и управление. Москва: Сов. Радио, 1976, 440 с.
23. Стефанов Н. Программно-целевой подход в управлении. Теория и практика, Москва: «Прогресс», 1975, 198 с.
24. Субетто А. И. Квалитология образования (Основания, синтез). Москва, 2000, 405 с.
25. Третьяков П. И. Управление школой по результатам: Практика педагогического менеджмента. Москва: Новая школа, 1998, - 288 с.

26. Шамова Т. И. Управление образовательными системами: учеб. пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. Москва: Издательский центр Академия, 2002, - 384 с.
27. Шамова Т.И. Управление профильным обучением на основе личностно-ориентированного подхода: Учебно-методическое пособие. Москва: Центр «Педагогический поиск», 2006, - 160 с.
28. Эшби У.Р. Введение в кибернетику. Москва: ИЛ, 1962, - 432 с.
29. Эшби У.Р. Конструкции мозга. Москва: ИЛ, 1962, 1962, - 398 с.

Методологические основы процесса управления образованием

***Лачинян Лилит,
Саргсян Левон***

Резюме

Ключевые слова: образовательная система, подходы к управлению, эффективность образования, образовательные реформы, синергетический подход, программно-целевое управление

В статье представлен анализ методологических подходов к управлению образованием, целью которого является выявление их воздействия на эффективность образовательных систем. Повышение эффективности управления образованием требует сочетания различных теорий и подходов для создания модели управления, соответствующей контексту. В статье, также рассматриваются важнейшие вызовы в управлении образованием, включая вопросы планирования, финансирования, повышения квалификации учителей и механизмов оценки. Исследование предлагает пути улучшения управления образованием, которые включают внедрение цифровых систем управления, программы непрерывного повышения квалификации учителей, увеличение автономии образовательных учреждений, справедливое распределение ресурсов и внедрение новых методов оценки. Внедрение этих механизмов может привести к созданию более эффективной, актуальной и инклюзивной образовательной системы, способствующей качеству образования и его развитию. Дополнительно подчеркивается, что системный подход к управлению образованием требует интеграции стратегического планирования, анализа данных и мониторинга результатов для повышения прозрачности, подотчетности и адаптивности образовательных учреждений, что в свою очередь способствует оптимизации ресурсов, улучшению качества преподавания и созданию условий для устойчивого развития образовательной среды в соответствии с современными социальными и экономическими требованиями.

Methodological Foundations of Education Management

*Lachinyan Lilit,
Sargsyan Levon*

Summary

Key words: *Educational system, management approaches, educational efficiency, educational reforms, synergetic approach, program-targeted management*

This article explores methodological approaches to education management, focusing on their impact on the effectiveness of educational system implementation. Enhancing the efficiency of education management requires integrating interdisciplinary theories and approaches to develop innovative management models. The study addresses the main challenges in contemporary education management, such as planning, financing, professional development, and evaluation mechanisms. It proposes practical strategies for improving educational management, including the introduction of digital management systems, continuous teacher training programs, greater autonomy for educational institutions, equitable resource allocation, and the use of innovative evaluation methods. The implementation of these strategies can create a more efficient, modern, and inclusive educational system, contributing to the quality of education and sustainable development. It is further emphasized that a systematic approach to educational management requires integrating strategic planning, data analysis, and outcome monitoring to enhance transparency, accountability, and adaptability of institutions, contributing to resource optimization, improved teaching quality, and sustainable development of the educational environment in line with contemporary social and economic demands.

Ներկայացվել է 15. 02. 2025 թ.

Գրախոսվել է 20. 02. 2025 թ.

Ընդունվել է տպագրության 26. 11. 2025 թ.